

T.B.M.M.
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Tarih: 27 Mayıs 2024
Sayı: 498

Umut AKDOĞAN
Ankara Milletvekili
Anayasa Komisyonu Üyesi

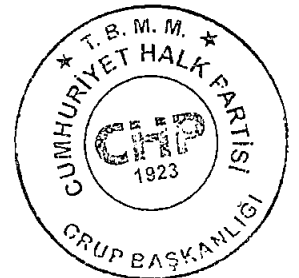
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Dönemlerinde Yapılan Yargılamaların Hükümsüz Kılınması ve Yol Açılan Mağduriyetlerin Giderilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve gerekçesi ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Umut AKDOĞAN
Ankara Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	Plan ve Bütçe
Esas Komisyon	Adalet
Tarih: 28-5-2024	Esas No: 2/2177

Tel: 0312 420 57 86 – 0312 420 57 87
E-posta: umut.akdogan@tbmm.gov.tr
Adres: Halkla İlişkiler Binası 3. Kat B326
TBMM / ANKARA

T B M M KANUNLAR VE KARARLAR BSK LIGI
27 Mayıs 2024
Numara:

T B M M GENEL YERAK
27 Mayıs 2024
No: 1434506

GENEL GEREKÇE

Ülkemiz demokrasi tarihinde darbeler demokratik hayatta geri gidişler yaşanmasına neden olmuş, yapılan yargılamalar sonucunda her darbe dönemi kendi kurbanları ile tarihe geçmiştir.

Bu kapsamda 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonrasında Milli Birlik Komitesi, 14 Haziran 1960 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun’la belirli kişiler hakkında yargı yetkisi kullanmak üzere Yüksek Adalet Divanı’nı ve Yüksek Soruşturma Kurulu’nu kurmuş; ayrıca bu kanunu geçmişe yürüterek 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlüğe girmesini sağlamıştır.

Bu kapsamda 1960 Darbesinde Yüksek Adalet Divanı tarafından yargılanarak ölüm cezasına hükmedilen Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan 16 Eylül 1961’de sabaha karşı, Adnan Menderes 17 Eylül 1961’de saat 13.30’da İmralı Adası’nda idam edilmiştir.

1 Temmuz 2020 tarih ve 31172 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 23 Haziran 2020 tarihli ve 7248 sayılı 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanununun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Geçici Kanunun Bazı Hükümlerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Neden Olunan Mağduriyetlerin Giderilmesi Hakkında Kanun ise, 1 sayılı Kanun’un Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nu kuran ve onlara müsadere konusunda özel yetkiler veren iki hükmünü 27 Mayıs 1960 tarihinden geçerli olacak şekilde yürürlükten kaldırmıştır. Yine 7248 sayılı Kanun, varlıklarını hukuki dayanaktan mahrum hale getirdiği Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulu’nun işlem ve kararlarından mağdur olanlar veya onların mirasçıları için tazminat imkânı getirmiştir.

Ancak 1971 Askeri Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Darbesi dönemlerinde askeri mahkemelerde yapılan yargılamalarda hüküm giyen ve ölüm cezasına çarptırılanlar için bu düzenlemelerin yapılmaması toplum vicdanını yaralamaktadır.

1968’li yıllarda yükselen gençlik hareketinin sonucu 12 Mart 1971’de muhtıra ile gelen askeri darbe sonucunda Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ın idamı tarihimizde derin yaralar açmıştır. Üç fidan 6 Mayıs 1972’de, Ankara Ulucanlar Cezaevi’nde asılmıştır. O tarihte Gezmiş ve Aslan 25, İnan ise 23 yaşındaydılar.

12 Eylül döneminde sıkıyönetim askeri mahkemelerince 517 sanığa idam cezası verildi. Askeri Yargıtay’ın onayladığı idam kararlarının sayısı 124 oldu. Bunlardan, Milli Güvenlik Konseyi’nin onayladığı ve onay sonrası hemen infazı yapılan 50’si dışındakiler için cezalar fiilen müebbet hapse dönüştü. Darbeden sonra ilk idamlar, 9 Ekim 1980 tarihinde gerçekleşti. İlk olarak sol görüşlü Necdet Adalı, ardından ülkücü Mustafa Pehlivanoglu idam edildi. İdam kararını veren Sıkıyönetim Mahkemesi Hâkimi Ali Fahir Kayacan daha sonra anlattığı anılarında, Mustafa Pehlivanoglu’nun

asılan solcu Necdet Adalı'ya denge olsun diye idam edildiğini belirtti. Ailesi idamı ancak infazdan 3 gün sonra çocuklarını ziyarete geldiklerinde öğrenebildi. 12 Eylül darbesinin mimarı Kenan Evren'in darağacına gönderilen gençler için 'Bir sağdan, bir soldan astık' dediği de tarihe kara harflerle yazıldı.

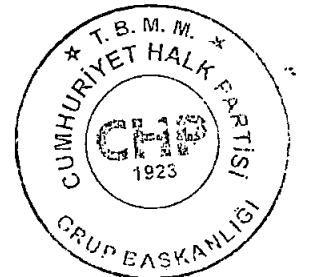
Darbe öncesinde bir askeri inzibat erini öldürdüğü gerekçesiyle hüküm giyen 17 yaşındaki Erdal Eren, 19 Mart 1980'ta idama mahkum edildi. Darbeci Kenan Evren'in 17 yaşında astırdığı Erdal Eren için söylediği "Asmayalım da besleyelim mi?" sözü ise yıllarca unutulmadı. Yargıtay tarafından Eren'in idam kararı, iki kere iptal edilmesine rağmen, Milli Güvenlik Konseyi tarafından onaylanan kararla ve yaşı büyütülerek 13 Aralık 1980'de Ankara Merkez Ulucanlar Cezaevi'nde infaz edildi.

Ülkemiz tarihi için çok acı günlere ve acı tecrübelere sahne olan 1980 darbesini gerçekleştiren hayattaki 2 komutanın yargılandığı 12 Eylül Davasında Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya, 765 sayılı TCK'nin "devlet kuvvetleri aleyhine cürümler" başlıklı 146. maddesi uyarınca müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Ancak her iki sanık da vefat ettiğinden kararlar kesinleşmedi.

Teklif ile 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi dönemlerinde yapılan yargılamaların hükümsüz kılınması ve hukuki dayanaktan yoksun kalan sıkıyönetim askeri mahkemelerinin hükümsüz hale gelmiş olan kararlarının tümünün adli sicil ve her türlü arşiv kayıtlarından silinmesi, sıkıyönetim mahkemelerinin hükümsüz hale gelen kararlarından kaynaklanan maddi ve manevi zararların tazmini amaçlanmaktadır.

Teklif ile 15 Mayıs 1971 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılan askerî mahkemelerin kararlarının tümünün adli sicil ve her türlü arşiv kayıtlarından silinmesi görevi Adalet Bakanlığına verilmektedir.

Bununla birlikte hukuki dayanaktan yoksun, hükümsüz kalan söz konusu kararlar, maddi ve manevi yönden birtakım zararların meydana gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle, teklif edilen Kanun maddesiyle sıkıyönetim askerî mahkemelerinin hükümsüz hâle gelen kararlarından kaynaklanan maddi ve manevi zararların tazmine ilişkin dava açma hakkı, sıkıyönetim askerî mahkemelerinde hakkında karar verilenler veya mirasçılarına tanınmıştır. Teklif edilen kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içerisinde Danıştay'a başvurularak Hazine aleyhine dava açılabilir ve bu davalarda verilen kararların kesinleşmesinin ardından tazminatların ödenmesi için üç aylık süre belirlenmektedir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1 – 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi dönemlerinde yapılan yargılamaların hükümsüz kılınması amaçlanmaktadır.

GEÇİCİ MADDE 1 – Hukuki dayanaktan yoksun kalan sıkıyönetim askeri mahkemelerinin hükümsüz hale gelmiş olan kararlarının tümünün adli sicil ve her türlü arşiv kayıtlarından silinmesi, sıkıyönetim mahkemelerinin hükümsüz hale gelen kararlarından kaynaklanan maddi ve manevi zararların tazmini amaçlanmaktadır.

MADDE 2 – Yürürlük maddesidir.

MADDE 3 – Yürütme maddesidir.

**12 MART 1971 ASKERİ MUHTIRASI VE 12 EYLÜL 1980 ASKERİ DARBESİ
DÖNEMLERİNDE YAPILAN YARGILAMALARIN HÜKÜMSÜZ KILINMASI VE YOL
AÇILAN MAĞDURİYETLERİN GİDERİLMESİ HAKKINDA KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1 – Mülga 13/05/1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 11 inci maddesi, 12 nci maddesi, 13 üncü maddesi, 14 üncü maddesi, 15 inci maddesi, 16 ncı maddesi, 17 nci maddesi, 18 inci maddesi, 19 uncu maddesi, 20 nci maddesi, 21 inci maddesi, 22 inci maddesi, 23 üncü maddesi, 24 üncü maddesinin ikinci fıkrası, 25 inci maddesi, ek 1 inci maddesi, ek 2 inci maddesi, ek 4 üncü maddesi, ek 5 inci maddesi, ek 7 nci maddesi, ek 8 inci maddesi, ek 9 uncu maddesi, geçici 1 inci maddesi, geçici 2 nci maddesi, ek geçici 2 nci maddesi, ek geçici 3 üncü maddesi, ek geçici 4 üncü maddesi, ek geçici 5 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 – Bu Kanunun 1 inci maddesiyle hukuki dayanaktan yoksun kalan sıkıyönetim askeri mahkemelerinin hükümsüz hale gelmiş olan kararlarının tümünün adli sicil ve her türlü arşiv kayıtlarından silinmesi, Adalet Bakanlığı tarafından re'sen yerine getirilir.

Sıkıyönetim mahkemelerinin hükümsüz hale gelen kararlarından kaynaklanan maddi ve manevi zararların tazmini istemiyle hakkında karar verilenler veya mirasçıları tarafından bu Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içerisinde Danıştay'a başvurularak Hazine aleyhine dava açılabilir.

İkinci fıkra uyarınca açılacak davalarda, maddi tazminat talepleri karara bağlanırken, uğranıldığı kesin olan ancak aradan geçen zaman sebebiyle tutar yönünden tespiti teknik olarak mümkün olmayan zararlar açısından hakkaniyete uygun, yaklaşık bir tutarın ödenmesine hükmedilir.

İkinci fıkra kapsamında açılacak davaların görülmesinde Danıştay Başkanlık Kurulu tarafından belirlenecek Danıştay idari dava dairesi görevlidir. Danıştay idari dava dairesi tarafından verilecek karara karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu nezdinde temyiz yoluna başvurulabilir.

Bu madde kapsamında tazminat ödenmesine ilişkin olarak verilecek kararlar, kesinleşme tarihini izleyen üç ay içerisinde yerine getirilir. Hazine'nin talebi üzerine Danıştay tarafından maddi tazminatın taksitler halinde ödenmesine karar verilmişse, üç aylık süre içerisinde maddi tazminata konu tutarın ilk taksiti ödenir. Diğer taksit tutarları, kararın kesinleşme tarihini izleyen günden ödeme tarihine kadar hesaplanacak yasal faiziyle birlikte ödenir. Her durumda, maddi tazminata ilişkin kararın tam olarak yerine getirilme süresi, kararın kesinleşme tarihini izleyen günden itibaren bir yılı geçemez.

İkinci fıkra kapsamında açılacak davalarda maktu harç alınır ve dava sonunda kazanan taraf lehine maktu vekâlet ücretine hükmedilir. Bu davalarda 06/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun idari başvuruya ilişkin 11 inci ve 13 üncü madde hükümleri uygulanmaz.

Yürürlük

MADDE 2 – (1) Bu Kanunun;

- a) 1 inci maddesi 15/5/1971 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımı tarihinde,
 - b) Diğer maddeleri yayımı tarihinde,
- yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 3 – Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

